

A választások elé: Tisztújítás

Nagy Ignác három lehetőséget látott a múlt század eleji magyar előtt, ha annak választójoga volt. A mindenkori Farkasfalvy alispánt, csakhogy az ő konzervatívizmusa mindenható, mert pénze s ezer színű ármánya hat megye köznemességét is megronthatná. A mindenkori Heves jogászt, az erendően városi liberálist, aki „csak torzképe a szabadelvűségnek. Gyönyörű elveket kürtől, de adj csak olyan hatalmat a kezébe, s a legkiálthatatlanabb zsarnokká fog fajulni.” A harmadik utat Tornyai szolgabíró képviseli (beszélő nevű ő is!); róla így fogalmaznak: „Te... te azok közé tartozol, akik sem hidegek, sem melegek. Akik a haladás ösvényén indultak el, járnak is rajta, de meg-megállnak, visszatorpannak, szóval, fontolva haladók.”

A múlt századi író Tisztújítás című vígjátékában a tornyaiak, azaz a „fontolva haladók” mellett voksol. Elutasítja a maradiságot, mely az országot egyre mélyebben marasztalja a mocsárban – hiszen az ragaszkodva saját előjogaihoz, kedvezményeket élvez a közérdek ellenében –, de ugyanilyen veszélyesnek ítéli a közboldogságot

figyelme végképp a magyar irodalom felé fordult a frigykötés után. S nem lett belőle „német költő”, mely sorsra korábban szánta magát.

A reformkori Magyarország politikai szereptípusait tehát már ismerjük Farkasfalvy alispán ókegyelme, dr. Heves fiskális ficsúr és Tornyai szolgabíró személyében. Politikai tényezőként itt van még két kisnemes, akiket kortesként könnyű táncba vinni bármelyik oldalon. Ha dr. Hevest hallgatják arról, hogy egyenlők lesznek a grófokkal, hercegekkel – hintón járnak a kijavított kátyúson –, neki hajlandók korteskedni; ha Farkasfalvy embere törli ki szemükből a csipát avval, hogy akkor a parasztjaikkal, sőt a zsidó fűszeressel is egalizálódniuk kell, ha a liberális eszménnyel kacérkodnak, akkor inkább az alispánt éltetik. S itt van még egy kigyószzerű csúszómászó Hajlói aljegyző személyében, aki egyszerre minden vasat a tűzben tart, s végül bárki győz az alispánválasztáson, ő majd ott áll mellette. Nagy Ignác jól ismerte ezt a mindenkori túlélő típust, akit nekünk mostanában, a rendszerváltás után van szerencsétlenségünk fel- és megismerni.

Doktor uram a szobalányt „gyógyítaná”: Hunyadkürti György és Csapó Virág
(Csobod Péter felvétele)

egyszerre és azonnal megvalósítani szándékozó politikai irányzatot is, demagógiát sejtve a hangzatos szólamok mögött. Marad a megfontolt lépegetés előre...

A politikai palettán ma is azonosítható a három irányzat, melyek között ki-kiszimpátiájának megfelelően választhat, s nem feltétlenül Nagy Ignác javallata szerint; ő a három közül kettőt csak az árnyoldaláról mutatott meg. Karikírozta, felnagyította azok valós, vagy vélt hibáit. Alighanem a múlt és jelen alaptípusainak azonossága vezethette a kaposvári Csiky Gergely Színházat arra, hogy ezt az 1843-ban száz aranyat nyert művet itt és most közönség elé állítsa. Nagy Ignácot sokan és sokféleképp ítélték meg halála óta – 1810 és 1854 között élt –, de a Tisztújításról minden elemzőjének hasonlóan a véleménye avval, melyet most Hegedűs Gézától idézünk: „miközben a megyei közigazgatás korrupciót teszi bíráló közneveltség tárgyává, egyszerre gúnyolja ki a reakciós kiskirályt meg a fűt-fát ígérő, felelőtlen, demagógiával érvényesülni akaró liberális-demokrata ellenjelöltet... mindezt olyan kedves szerelmi csel-szövevény-hálózat szövi át, hogy minden nézőt elbűvölt a komédia.”

Festeties gróf tisztjátékának Ignác fia amolyan politikán felüli embernek vallotta magát, s bár rokonszenvezett a polgárosodással – az ezt alapozó eszmerendszerrel –, aktív szerepet nem vállalt ebben. Habár, mint korának talán első újságírója – jószemű riportere és szerkesztője – írásaival valószínűleg sugallta rokonszenvét. Másként miért is választotta volna maga mellé Széchenyi segédszerkesztőnek? Talán annyit még a rövid életű íróról: ő csinált először nölapot, Hölgykurír címmel. Talán, mert oly igen szerette asszonyát, Halmy Kornéliát, akinek egyebek között azt is köszönhette, hogy németre-latinra célzott

A történet dióhéjban. A hatalmas harcnak az alispánságért magánéleti tétje is van: Aranka a szép és gazdag özvegy annak nyújtja a kezét, aki nyer, mivel titokban reméli, (és női praktikákkal mindent meg is tesz ezért), hogy a tisztességes Tornyai győz, kivel vonzalma kölcsönös. Hogy a cselekmény ne legyen kétszer kettő egyszerűségű, Nagy Ignác bevetett egy mulya – nem politikáló, éppen ezért abba alaposan belebonyolódott – körorvost, meg annak éterien politikáló, majd kiábránduló asszonykáját, illetve egy tisztes zsidó fogadózt, aki azért az üzletben nem ismer pardont. A jó elnyeri jutalmát: Tornyai az alispánságot és Aranka kezét.

Bezerédy Zoltán, a rendező az eredeti Nagy Ignác-darabot rendezte meg, nem aktualizálta, bár a kosztümvilág, a zene több kort képvisel. A rendező inkább ötletei tárházából merített, így dúsitotta a mű verbális humorát látvány – sokszor ellenpontozó – humorával. A szereplők közül kiemelkedett Hunyadkürti György, a majdnem felszarvazott orvos, Börcsök Enikő, a szép özvegy, Pogány Judit – „testhezállo” feladat! –, a politikus orvosné, Spindler Béla Tornyai, Tóth Béla Schnaps fogadós, Kelemen József és Törköly Levente bumfordi kortes nemesek, Pálffy Alice, a kiérdemesült operettdiva szerepében. Csapó Virág egy romlott kis szobalány és Lipics Zsolt a csúszómászásában félelmetesen ravasz túlélő, Hajlói megformálásával alighanem az előadás legjobbjai. **Eörsi István** dramaturgi munkájának csúcса, hogy ezt az ismerős Hajlósit az eredeti darabbal ellentétben nem taszítja ki a győztes mellől, hanem – ez a keserű tapasztalatunk – ott ugrabugráltatja (dicsőséges V-betűt formázva ujjával) az aljas Tornyai mellett. Előtt?

S mit szól a politikához a nép? Bezerédy Zoltán a nőket is megmutatja: teszik a dolgukat, robotolnak, vagy mesterségük remekeit munkálják. Oda sem ügyelnek a politikacsinálokra!

Leskó László